

סימן לא

קדיש על הסב בחיי האב

ראשי פרקים

שאלה

- א. חובת הנכד לומר קדיש על סבו
- ב. מחוייבות ההורים של אומר הקדיש
- ג. חובת הנכד והחתן בכבוד הסב
- ד. קדיש על האם כשהאב מתנגד
- ה. ניגוד בין כבוד האב לכבוד הסב
- ו. עדיפויות בגמילות חסדים

תשובה

שאלה *

אדם נפטר ובנים לא היו לו, כי אם בנות. חתניו – הוריהם בחיים. ולפי ההלכה (או"ח סי' קל"ב סעי' ב' בהג"ה), אם ההורים מקפידים, אסור לבן לומר קדיש בחייהם. א"כ מי עדיף שיאמר קדיש, הנכד או החתן? וכן יש לשאול, אם נגיש שאכן עדיף שהנכד יאמר קדיש, מה הדין אם האם, בתו של הנפטר, רוצה שבנה יאמר קדיש, אך החתן אינו רוצה שבנו יאמר קדיש על סבו, האם הוא יכול לעכב בעדו?

א. חובת הנכד לומר קדיש על סבו

הפתי"ש (סי' שע"ו ס"ק ז') הביא בשם שו"ת הרמ"א (סי' קי"ח) שגם בן הבת אומר קדיש על סבו כשאין לסב בנים אחרים. אך בשו"ת קרית-חנה (סי' ל"ב) כתב בשם בעל הכנס"י, שלדעתו אין בן הבת חייב לומר קדיש. שכיון שהבת אינה אומרת קדיש, גם בן הבת אינו אומר. וא"כ לדעת הרמ"א אין האב יכול למחות על כך שהבן אומר קדיש על סבו, אך לדעת הכנס"י האב יכול למחות.

מיהו המעיין בשו"ת הרמ"א עצמו יראה

* סיון תשל"ל, טבת תשל"ו.

שבמהדורה הראשונה נוספו הדברים הבאים בסוגריים:

ובלבד שתתדצצה בתו לזה, ולא תקפיד שבנה יגיד קדיש בחייה. כי יותר חייב בכבוד אביו ואמו מבכבוד אבי אביו.

ואין לדעת אם תוספת זו היא משל הרמ"א עצמו, שהרי היא בתוך סוגריים. עכ"פ גם לדעה זו מן הראוי שהבת תתדצצה לכך שבנה יגיד קדיש על אביה.

ואולי יש לדמות מקרה זה לירושת שררה; שכן הבת יורש שררה, אף שהבת עצמה אינה ראויה לשררה. ולכן מצינו שהנשיא בא"י ירש את נשיאותו מדוד ע"י הנקבות (עי' שו"ת אבני-נזר יו"ד סי' שי"ב אות ס"ה). ולפי זה יש חיוב על בן הבת לומר קדיש.

ומתוך כך נראה שהנכד קרוב יותר לסבו מאשר אביו. שכן אביו, אם יגרש את אשתו, פסקה קירבתו. אך הנכד אינו יכול להפסיק את קרבתו לעולמי עולמים.

ועוד, הנכד יורש את סבו מעיקר הדין, ואילו אביו אינו יורש את חמיו אלא דרך אשתו, וירושת הבעל אינה מן התורה (רמב"ם הל' נחלות פ"א ה"ח). וזכר לדבר שירושה ועדות מוכיחות זו על זו, עיין במסכת סנהדרין (כ"ז ע"ב), שם נאמר במשנה הראשונה שכל הראוי ליורשו פסול לעדות. וא"כ מסתבר שגם לענייננו הירושה מעידה על הקירבה.

נמצא איפוא שהנכד חייב לומר קדיש על סבו, בפרט כאשר אמו אינה מתנגדת לכך.

ב. מחוייבות ההורים של אומר הקדיש

ישנו עוד שיקול להעדיף את הנכד. שכן אמו של הנכד, שהיא בת הנפטר, יכולה למחול לבנה

הדעה הראשונה, הסוברת שאדם אינו חייב בכבוד סבו, היא דעת המהר"ק (שורש מ"ד). ואילו הדעה השנייה, הסוברת שאדם חייב בכבוד סבו, היא דעת הרמ"א עצמו. והגר"א (ס"ק ל"ד) העיר ממסכת סוטה (מ"ט ע"א), שבן הבת אינו חייב בכבוד אבי אמו. וכתב להכריע בין המהר"ק והרמ"א עפ"י המדרש (ב"ר פר' צ"ד פ"ו) שבני בנות אינן כבנים, ורק בני בנים הם כבנים. (ועי' בהרחבה לעיל סי' ל' אות א').

ויוצא מכאן שבן הבן חייב בכבוד סבו, ובן הבת פטור. ובנד"ד, שהוא בן הבת, הוא פטור מכבוד סבו.

אולם אעפ"כ מסתבר שזה פשיטא, שאין אביו, חתן סבו, חייב בכבוד חמיו יותר ממנו. אדרבה, אם אביו החתן חייב בכבוד חמיו מדין שאר זקנים, הנכד – על אחת כמה וכמה. ועוד, הרי הנכד חייב בכבוד אמו יותר משאביו חייב בכבוד אשתו. וכבוד אמו מחייב שיכבד את זכר אביה יותר מאשר כבוד זה מחייב את אביו לכבד את זכר חמיו. וא"כ מדין כבוד אמו הנכד חייב בקדיש יותר מאביו.

ד. קדיש על האם כשהאב מתנגד

אך עדיין יש לשאול, מה הדין אם האב החתן מקפיד על בנו שלא יאמר קדיש על סבו בחייו. לגבי שאלה דומה נפסק בשו"ע (יו"ד סי' שע"ו סעי' ה' בהג"ה):

תהגו לומר קדיש על האם, אע"פ שהאב חי עדיין; אינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו. ומזה למדו האחרונים שאם שניהם חיים, לא יאמר קדיש יתום על אדם אחר (פתי"ש ס"ק ד' בשם תשובת אבן ששם סי' כ'). ובהסבר ענין זה מבואר בפתי"ש (סי' ר"מ ס"ק י"ד) שאין האב יכול לעכב על בנו מלומר קדיש על אמו, משום שאם אמר לו אביו לעבור על מצוה מדרבנן, לא ישמע לו (שו"ע שם סעי' ט"ו).

מקורה של הלכה זו הוא בב"י (סי' שע"ו ד"ה כתב תכלבו) שכתב בשם המהר"ם מרוטנבורג:

שיאמר קדיש משום כבוד אביה, וכן בעלה יכול למחול משום כבוד חמיו. לכן מן הראוי שימחלו על כבודם משום כבוד הנפטר. ואע"פ שאין הורים חייבים למחול לבנם שיאמר קדיש בחייהם – בנד"ד, שאין מי שיאמר קדיש על הסב – מן הראוי שימחלו לבנם שיאמר קדיש. לעומת זאת, הוריו של החתן אינם חייבים למחול על כך. שהם הרי אינם חייבים בכבוד מחותנם, דלא הוה לגביו אלא כ"אכלא לדנא" (סנהדרין כ"ח ע"ב. ופירש רש"י: "דלא דמו להדדי אלא כמגופה, שאינה דומה לחבית"). ולכן מחותנים אינם פסולים להעיד אלו על אלו).

וא"כ, מאחר שהורי החתן אינם מחוייבים למחול כדי שבנם יוכל לומר קדיש על חותנו, ואילו החתן עצמו, וכן אשתו, שהיא בת הנפטר, מן הראוי שימחלו כדי שבנם יוכל לומר קדיש על סבו – א"כ עדיף שהנכד יגיד קדיש מאשר שהחתן יעשה זאת. וא"כ רצוי שאביו, חתן הנפטר, ימחל כדי שבנו יוכל לומר קדיש על הסב.

ג. חובת הנכד והחתן בכבוד הסב

ועוד, הנכד חייב בכבוד סבו יותר מאשר אביו חייב בכבוד חמיו.

בענין כבוד חמיו נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד):

חייב אדם לכבד חמיו.

וכתב הש"ך (ס"ק כ"ב) בשם הב"ח (ד"ה כתב הרמב"ם, בסופו), שחיובו של החתן בכבוד חמיו הוא רק ככל שאר זקנים חשובים. ובפתי"ש (ס"ק כ') הביא ראיה לזה ממה שנאמר בשו"ע (סעי' י"ז) שאשה נשואה פטורה מכבוד אביה משום שהיא משועבדת לבעלה. ואם בעלה היה חייב ג"כ בכבוד חמיו, הרי גם הוא משועבד לו, ומדוע אשתו פטורה מכבוד?

בענין כבוד סבו נאמר בשו"ע (סעי' כ"ד בהג"ה):

יש אומרים דאין חייב בכבוד אבי אביו. ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

מהם שירצה. ולפי זה יש לומר לענין אמירת קדיש – שיש בה פדיון והצלה לנפטר (עי' שו"ע יו"ד סי' שע"ז סעי' ד' בהג"ה) – שיש מצוה לשמוע לאם ולפדותה מדין גיהנום, ולא לשמוע לאב שמתנגד לכך.

הנוב"י עצמו חולק שם על השואל, ואומר שאין סברא לומר שאשה חייבת בכבוד בעלה לאחר מותו. וסברת המהר"ם היא שכבוד החי עדיף מכבוד המת. הנוב"י מביא שם כמה ראיות לעיקרון זה. ובכל זאת נהגו העולם שבין אומר קדיש על אמו גם בניגוד לרצון אביו. וע"כ צריך לומר שאין האם משועבדת לבעלה בכגון זה.

הגרעק"א (סי' ס"ח ד"ה אמנם) חולק על הנוב"י וסובר שכבוד האב קודם לכבוד האם, ולא משום שהאב חי והאם מתה. וע"כ הוא סובר שהאם משועבדת לבעלה גם בנושא כגון זה של אמירת קדיש. וא"כ צ"ע ממנהג העולם, שנהגו שלא להתחשב בדעת האב. ודוק בדבריו, שביסס את דבריו על דעת המהר"ם. אך לדעת התשב"ץ, שהמנהג כמותו, ע"כ צריך לומר שהאם אינה משועבדת לבעלה. ולפי זה יש לבסס את מה שכתב בפת"ש (סי' ר"מ ס"ק ט'), שאם אמר לו אביו לעשות לו מלאכה מסוג שאין האשה חייבת לעשות לבעלה, וגם אמו אמרה לו לעשות דבר אחר – שניהם שקולים. ואע"פ שהפת"ש סיים שהדבר צריך בירור, לפי הנ"ל יש לומר שאכן כך הוכרעה ההלכה, שבמקום שבו אין האשה משועבדת לבעלה, שניהם שקולים. (ועיין בהרחבה לעיל סי' י' אות ב').

ובגוף המחלוקת שבין הנוב"י והגרעק"א, עיין עינים למשפט (קידושין ל"א ע"א ציון ד"ה) שדייק מלשון הכלבו שכתב בשם מהר"ם מרוטנבורג (מובא בב"י סי' שע"ז ד"ה כתב הכלבו) שנוקט כדעת הגרעק"א, והראיה – שכתב בטעם הדין: "כבוד האב קודם". ואילו מלשון היש"ש (קידושין פרק א' סי' ס"ג) דייק שנוקט כדעת הנוב"י, שכן כתב שכבוד החי קודם. וזו לשונו של היש"ש:

מצאתי כחוב שאם האב מוחזק בבנו שלא יאמר קדיש על אמו, כי מקפיד עליו מאחר שהוא חי –

ומצוה לומר קדיש על אמו בחייו אביו. ואם אביו מקפיד... כבוד האב קודם לכבוד האם.

דיון זה חוזר גם במקום אחר (סי' ת"ג ד"ה תניא). ושם מביא הב"י את התשב"ץ (סי' תכ"ה), הסובר שאדם אומר קדיש על אמו בחייו אביו, וכן את דברי המהר"ם, החולק וסובר שאינו אומר. ובתשב"ץ שם מובאת הגה"ה האומרת שנהגו העולם לומר קדיש על האם אפילו בחייו האב. וכן כתבו הרמ"א (ד"מ סי' שע"ז ס"ק ט') והיש"ש (קידושין פרק א' סי' ס"ג). וצ"ע א"כ, במה נחלקו המהר"ם והתשב"ץ?

הנוב"י (מהר"ת אה"ע סי' מ"ה ד"ה ומה שרצה) מביא את דעת השואל (ר' שמואל ממנהיים), שהאם חייבת בכבוד אביו גם לאחר מותו. וא"כ יש לומר שגם אחרי מותה כבוד אביו קודם. וא"כ יתכן לומר שבזה נחלקו המהר"ם והתשב"ץ: המהר"ם סובר שכבוד החי וכבוד המת שווים. ומכיון שגם בחיים האם חייבת בכבוד בעלה, מסתבר שגם לאחר מותה לא שנא (ואע"פ ש"במתים חפשי", והיא פטורה עתה מלכבד את בעלה, לא יתכן שיש חובה לכבדה לאחר מותה יותר מאשר בחייה). ואילו התשב"ץ סובר שאין האם חייבת בכבוד האב בדבר זה. כי האשה חייבת בכבודו של בעלה רק בדברים שהשתעבדה לו בהם, ולא בדברים אחרים. ולכן בהשקייית מים, שגם האשה חייבת בזה בכבוד בעלה (עי' שו"ע אה"ע סי' פ' סעי' ד') – האב קודם (שו"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ד), וכך נאמר שם:

אביו אומר לו "השקני מים" ואמו אומרת "השקני מים" – מניח אמו, ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו – שניהם שווים, ולא יזוה מהם שירצה יקדים.

אך באמירת קדיש אין לאם מחוייבות לבעלה, ולכן אין לאב עדיפות על האם. ולכאורה היה צריך לומר "שב ואלתעשה עדיף", שהרי שניהם שווים. ומקרה זה דומה למקרה השני שנידון באותה הלכה, במי שאביו ואמו התגרשו, ושניהם אומרים לו "השקני מים", שמכיון שאין אחד מהם משועבד לחבירו, יכול להקדים איזה

עוד יש לומר שיתכן שהאב עובר על "ואהבת לרעך כמוך" גם כלפי אשתו, שהיא רוצה לכבד את אביה, והוא מונע זאת ממנה. ואע"פ שאשה נשואה פטורה מכיבוד אב ואם, זה משום שהיא משועבדת לבעלה (שו"ע שם סעי' י"ז). אך כאן אין סיבה אובייקטיבית שתפריע לבעלה בכך, אלא שהוא חושש מפני עין הרע, שבנו יאמר קדיש בחייו (לבוש סי' קל"ג סעי' א'). ויש לשאול א"כ, אם אשתו משועבדת לו גם לחשש זה, או שמא משום כבוד חמיו ואשתו אין לו לחוש לזה, ולכן אינה משועבדת לו בדבר זה, וצ"ע.

והנה יש לחקור מפני מה האשה משועבדת לבעלה בכיבוד אב ואם. שאם נאמר שהיא משועבדת לבעלה למלאכה, למעשה ידה ולעבודות הבית – יש לומר שכל כיבוד שאינו כרוך בטירחה, אינו מופקע כלל ע"י הנישואין. אך אם נאמר שהיא פטורה מכיבוד אב ואם משום שהיא נכנסת תחת סמכותו של הבעל – יש מקום לסמכות זו גם בדברים שאין בהם טירחה.

ולעיל הבאנו את דברי הפת"ש (יו"ד סי' ר"מ ס"ק ט) שהסתפק במקרה שהאב ציווהו לעשות דבר שאמו אינה חייבת לו, בזמן שהאם ציווהה אותו על משהו אחר. כי רק ב"השקני מים" אמרה הגמרא שישמע בקול אביו, כי גם אמו חייבת להשקות את אביו. והפת"ש נשאר ב"צריך בירור". ולענ"ד זוהי בדיוק השאלה כאן.

ולפי האמור לעיל, אין אמו משועבדת לבעלה בדבר זה. ואפילו אם נאמר שהדבר מסופק אם אמו משועבדת בזה לאביו, כמו שהעלה הפת"ש, הרי לפחות בענין אמירת קדיש המנהג הוא שאין מתחשבים באב. וא"כ לכאורה אין האב יכול לעכב בידו.

מיהו יש לומר שכנגד מצוות "ואהבת לרעך כמוך" שיש כלפי הסב שנפטר, יש גם מצוה כזאת כלפי האב החי, שאמירת הקדיש גורמת לו צער. ולכאורה אביו החי עדיף מסבו המת. אלא שגם על היש"ש יש להעיר כן, שאם אביו מצטער באמירת הקדיש ע"י הבן, יש כלפיו מצוה משום

כבודו קודם. ולי נראה דאין לשמוע לו. מאחר שנהגו אבותינו הקדושים לומר קדיש יתום – מעובדא דר' עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב מכ"ה). שמורה ממנו שהוא זכות ונייח נפש לשוכני עפר לומר קדיש – הרי כאילו אומר לו שלא יענה דבר שהוא מדברי סופרים... ובפרט מאחר שמוציא שתקנו לומר שמוחייב לומר תוך שנה ראשונה "הריני כפרת משכבו" (שו"ע שם סעי' ט'). כל שכן לומר קדיש ועוד, אביו שמוחה בדבר עבר על "ואהבת לרעך כמוך". ואסור לשמוע בענין זה. אך מה שנהגו אבילים ללבוש שחורים לכבוד המת, שאין זה כלל מן החיוב, פשיטא שיכול למחות בו.

ה. ניהוד בין כבוד האב לכבוד הסב

לאור האמור לעיל, שהמנהג הוא שהבן אומר קדיש על אמו גם בניגוד לרצון אביו, יש לדון בנד"ד אם הנכד רשאי לומר קדיש על אבי אמו בניגוד לרצון אביו.

ולכאורה יש לומר שכשם שהבן יכול לומר קדיש על אמו, הוא הדין שיכול הוא לומר קדיש על סבו; שהרי הוא חייב בכבוד סבו, כאמור לעיל (אות ג). אם כי יש לחלק: בשלמא קדיש על אמו, מכיון שכבוד אמו שקול לכבודו של אביו, אכן אין הוא חייב לכבד את אביו כאשר עליו לכבד את אמו. אך כבוד סבו אינו שקול כמו כבוד אביו. ולכן עליו לכבד את אביו יותר מאשר את סבו. מיהו, מאחר שאמו מעוניינת שיאמר קדיש על אביה – זהו כבודה; וכבודה וכבוד אביו שקולים בכה"ג. ואדרבה, הרי האם חיה, וכבודה של אם חיה בוודאי עדיף על כבוד אם שמתה. ואם במי שמתה אמו נהגו שאומר עליה קדיש גם בניגוד לרצון אביו, משום כבודה, ק"ו הוא למי שאמו חיה ומבקשת ממנו שיאמר קדיש על אביה.

ועוד, לפי דברי היש"ש שהבאנו לעיל (אות ד'), יש באמירת הקדיש משום "ואהבת לרעך כמוך". ובכך אין הבדל בין אמו שמתה לסבו שמת. (ועי' לעיל סי' ל' אות ב').

ו. עדיפויות בגמילות חסדים

אלא שיש לדון מצד אחר. שהרי החסד שעושה הנכד לאביו בכך שיימנע מאמירת הקדיש הוא לאדם חי, ואילו החסד שעושה לסבו באמירת הקדיש הוא לאדם מת. וצ"ע איזה מהם עדיף (אם נניח שאין כאן משום כיבוד אב, וכנ"ל). ומצוות "ואהבת לרעך כמוך" אולי היא רק לחי ולא למת. אך מאידך מצינו שמצוות גמילות חסד שבגופו היא גם למתים. ואדרבה, זוהי גמילות חסד של אמת, שהיא עדיפא. (וכן משמע מהרמב"ם, הל' אבלות פי"ד ה"א, שאין חילוק). וא"כ איזה מהם עדיף?

ואולי היה מקום ללמוד ממה שמצינו (ב"מ ל"ב ע"ב) שמצוה לטעון את החמור בשונא יותר מאשר לפרוק אותו באוהב, כדי לכופ את יצרו. ועל דרך זו יש לומר גם כאן. שהרי אדם נוטה בדרך כלל להעדיף חסד עם החיים על חסד עם המתים. ולכן נקרא החסד עם המתים בשם "חסד של אמת" (עי' רש"י, בראשית מ"ז כ"ט, שכתב שהעושה חסד עם המתים אינו מצפה לגמול; מה שאין כן בחסד עם החיים, שיש בו גמול מסויים). ומכיון שנטיות היצר היא להעדיף חסד עם החיים, יש לומר שאדרבה, כדי לכופ את יצרו עדיף שיעשה חסד עם המתים.

מיהו יש לדחות לימוד זה מדין פריקה וטעינה. שם אין לו אלא שתי אפשרויות: או לפרוק או לטעון; ואם לא יעשה כלום, ייבטל מקיומה של המצוה. מה שאין כן בנד"ד, שבאמירת קדיש הוא פוגע באביו בקום ועשה, יש לומר "שב ואלתעשה עדיף", ובכך יקיים את מצוות כיבוד אב.

אך יותר נראה להביא ראיה הפוכה, מהסוגיא במסכת כתובות (י"ז ע"א), שם נאמר: ת"ר: מעבירין את המת מלפני כלה, וזהו זה מלפני מלך ישראל.

ובטעם הדבר מבואר במסכת שמחות (פרק י"א), שכבוד החי קודם לכבוד המת. ועיין בדברי הרמב"ן (מובא בשטמ"ק כתובות שם, ד"ה וכתב

אהבת הריע, ואעפ"כ היש"ש לא התחשב בכך. וצ"ע מדוע.

ואכן הברכייוסף (סי' ר"מ ס"ק ח') חולק על היש"ש מטעם זה, ואלו דבריו:

ולי ההדיוט יש לפקפק בזה, אם אמירת קדיש נחשב כמצוה של דבריהם. כיון שהוא מנהגא בעלמא. ואף כי יסודתו בהררי קודש. מדדשי חז"ל, יש לדון שאינו בסוג מצוה של דבריהם. ועוד יש לדון, כיון דאביו יש לו צער שיאמר קדיש. שהוא מאיני הדעת, ולא מסמנא ליה מילתא. ובאמירת קדיש מכבד לאמו – אפשר דדיינין ליה כאיש אשר אמו מגורשת ואומרת לו השקני, דפסק מרן לעיל (סעי' י"ד) באיזה שירצה יקדים.

מיהו לולא דברי הברכייוסף היה מקום לחלק בין דין "השקני מים" לבין קדיש: ב"השקני מים" לא יתכן לומר שבגלל המחלוקת בין אביו לבין אמו לא ישקה אף אחד מהם. שהרי עכ"פ חובה עליו להשקות לפחות אחד מהם. ולכן נאמר שאיזה מהם שירצה יקדים. אך בקדיש יש מקום לומר שבמחלוקת זו, שבין אביו לבין אמו, אכן "שב ואלתעשה עדיף". וצ"ע.

עוד יש לומר בנד"ד, שבעצם האם, שהיא בתו של הסב, היא שהיתה צריכה לומר קדיש בעצמה, וכמו שכתב הפת"ש (סי' שע"ו ס"ק ג') בשם שו"ת חוות יאיר (סי' רכ"ב), שאם האב ציווה לבתו לומר קדיש, באופן עקרוני חובה עליה לומר עליו קדיש. ורק מטעמי צניעות לא נהגו כן, שאשה תאמר קדיש בפני גברים. אך מעיקר הדין היא היתה צריכה לומר את הקדיש. ואין לומר שרק שם היא חייבת, משום שאביה ציווה זאת עליה במפורש. כי זה פשוט, שאם היה מצווה אשה אחרת, לא היתה חייבת. ורק משום שהיא בתו היא מזכה אותו בקדיש. ולכן יש לומר בנד"ד – שבנה של אותה אשה בא מכוחה – שהחיוב שלה עובר אליו, והוא אומר קדיש במקומה. ולו אין מניעה לומר קדיש מטעמי צניעות.

סבו; ואילו לפי המהר"ם אין כבוד החי עדיף מכבוד המת, ולכן על הנכד לומר קדיש על סבו, גם בניגוד לכבוד אביו. ומכיון שהדבר ספק, יש לומר "שב ואל-תעשה עדיף".

אך כשהאב מסכים, מן הראוי שהנכד יאמר קדיש, ואז אדרבה, טוב שהנכד הוא שיאמר את הקדיש על סבו מאשר שאביו, חתנו של הנפטר, יאמר את הקדיש על חותנו. כי הנכד מצווה על כבוד סבו יותר משאביו מצווה על כבוד חותנו. ומה גם שבני בנים הרי הם כבנים, והוא יזכה את סבו באמידת הקדיש. וא"כ מן הראוי שהאב, חתנו של הנפטר, יסכים שבנו יאמר קדיש. ובפרט כאשר הוריו של החתן חיים, והם מקפידים על כך שבנם יאמר קדיש. ויש להם זכות להתנגד לכך שבנם יאמר קדיש, שהרי הם אינם חייבים בכבוד מחותנם. אך בנם, חתנו של הנפטר, מחוייב קצת בכבוד חותנו; ולכן עליו למחול ולאפשר לנכד לומר קדיש על סבו. ומכיון ש"שומר מצוה לא ידע דבר רע", אין לחוש שמא הנכד, באומרו קדיש, פותח פה לשטן (עי' לבוש, או"ח סי' קל"ג סעי' א').

הרמב"ז, שמשום כך כאשר מדובר על אבול מול כלה, ששניהם חיים, האבל קודם. וצריך לומר שהאבל קודם ולא הכלה, אע"פ ששניהם שווים לכאורה, משום שנאמר (קוהלת ז' ב'): "טוב ללכת אל בית אבול מלכת אל בית משתה... והחי יתן אל לבו". כלומר, שהחסד עם האבל, יש בו גם תועלת מוסרית בכך שהאדם יזכור את יום המיתה.

וא"כ העולה מדברינו הוא שכבוד אביו החי קודם לכבוד הסב המת. אלא שאם האם רוצה שבנה יאמר קדיש, והאב מתנגד – יש כאן גם כבוד לאמו החיה. אך במקום שהם שקולים, אמרינן "שב ואל-תעשה עדיף".

תשובה

לפי מה שהבאנו לעיל (אות ד), הדבר תלוי במחלוקת שבין הנוב"י לבין הגרעק"א; ובעצם, הדבר תלוי במחלוקת בין המהר"ם לבין היש"ש: לפי היש"ש כבוד החי עדיף מכבוד המת, ולכן על הבן לכבד את אביו ולהימנע מלומר קדיש על

סימן לב

שינוי זמני בייעוד מעשר כספים

שהוריו אינם בארץ, נמצא במאזן שלילי גבוה בחשבון הבנק שלו והוא זקוק לעזרה כספית. החבר אינו מעוניין בקבלת הכספים לגמרי אלא בתורת הלוואה; וכאשר ירווח לו – יחזירם. שאלותינו א"כ הן:

א. האם במקום לתת את מעשר הכספים לצדקה ממש (שניתנת לגמרי ולא מחזירים אותה) מותר לתת אותו בהלוואה לאדם שמאוד נזקק לה; ורק אחרי שיחזיר את סכום ההלוואה, ינתן הכסף לצדקה ממש (עי' שניתן לו סכום כסף מסויים כנגד מעשר כספים שמצטבר

ראשי פרקים

שאלה

- א. הלוואת גמ"ח מול החזקת לומדי תורה
- ב. האם יש דין "מכרי תלמיד-חכם"?
- ג. מחוייבות לעני המצפה לעזרה

תשובה

שאלה (מכתב) *

עד עכשיו נהגנו לתת מדי חודש מעשר כספים לת"ח נזקקים. לפני מספר ימים נודע לנו שחבר,

* אדר א' תשנ"ה.